

Mõned märged ja õiendused.

Lugupeetud uurija eelneva arvustuse puhul lubatagu allakirjutanut tarvitada juhust mõninga märke tegemiseks kui ka üldse mõne tarviliku õienduse avaldamiseks kõnes olnud teose kohta.

1.
Sõnad *logà - lõgà, limà ja tahk, kõvasi, luisk* ning *lõppema, kõõgema* (ja *kärvama*) tulid autoril töö kirjutamise aegu küll kaalumisele, kuid nende ja teiste sellesarnaste, käsitletavaist põhimõisteist kaugemale nihkuvate mõistete nimetuste kaasavõtmine ei vastanud kõigepealt mitte küllaldaselt teose mõttele ja ülesannetele, ja oleks, kuigi vast teatavat huvi pakkudes ja vaatluse raamisid avardades, uurimuse piirid nihutanud liig kaugemale ju teose paisutanud liialt suureks (vrd. ka Leks. Vah. lk. XI—XII). Sõnade *mürk* 'teras' ja *mürk* 'suur inimene' ühenduse eest kustutaksin nüüd küsimusmärgi ja ühinen täiesti prof. I. K. arvamisega, kuna vahepeal mulle teatavaks on saanud veel järgmised vahelülid: Viljandi kih. *kül sè. on mürk mè:s* (pika, tugeva, tuseda mehe kohta), Hargla *mīs kui müraü tük* (tugeva mehe kohta). E. *mürk, s. myrkkyy* 'kihvt' tuleks aga siit vist ikkagi lahus hoida; algselt näikse see olnud tähendavat teatavat mürgist taime, võrdle eL-s laialdaselt tarvitatavat *Cicuta virosa* nimetust *mürk g. mürai - mürk g. müraü* (= s. *myrkkyy putki ~ m.-ruoho*). Võiks vast isegi arvata, et siin meil esineb vanem laen germani keeltest, vrd. taan.-norr. *merke* 'Apium graveolens, Sellerie', van. roots. *märke, msk. merki, kas. merk, uüs. Merk* 'Sium I'

(‘jõeputk’, samast Umbelliferae perekonnast mis *Cicuta virosa*). Wied. EWb. järgi tähendabki e. *mürk* mitte üksnes ‘Wasserschierling (*Cicuta virosa* L.)’, vaid ka ‘Wassermerk (*Sium latifolium* L.)’. Kõnealuses sõnas põhjeneks ü eelneva *m-e* labialisatsioonil. — L. K. esitatud *kähr*, *jubi*, *arkkala*, *kabèl* seletusi pean kõigiti tõenäolikuks. Kahtlevalt suhtuksin aga *tsûg* ~ *soog* sõna seletusele, nii raskuste tõttu vokalismis (**soa-keŋgä*? > *tsuõvâ-k.*) kui ka vast tähendusarengus. Juhiks ka tähelepanu asjaolule, et Y. Wichmann on selle sõna rinnastanud, kuigi küsivalt, teatavate sürjani ja voguli sõnadega (vt. FUF XI 258). — Wied. *kaarnamari* ei olnud mulle sugugi tundmatu. Jätsin selle nimetamata seepärast, et see on mul atesteeritud praegustest murretest (vt. kaart I k. 44, Ridala, L.-Nigula, Rapla). Arvasin seda ja arvan nüüdki veel rahvaetümoloogilise tugenemise tulemuseks, samuti kui Kihelk. *kârmariad*. Oleks aga *kârnað*, *kârna-mariad* olnud algupärane kuju, oleks see vaevalt küll suutnud murdeti niivõrd moonduda nagu kaart meile esitab — Arenemisvõimalust *väimehe vak* > *veime vak* peaksin niikaua ikkagi lahtiseks, kuni esitatud ei ole täpsed andmed, kus kohas Eestis tarvitatakse *veimèd* ühtlasi ka üldisemas tähenduses ‘kaasavara’. Minul tarvitada olevad teated eitavad seda kõik¹. Ka esitatud vastuväiteid ja kahtlusi *veñd*-sõna etümoloogia ning *sõl* ~ *sõts* ~ *hõtsik* ja *siikmed* ~ *hiiskme* ühenduste puhul ei paista vähemalt allakirjutanule olevat küllaldaselt veenavad. Wiedemannil esinev *sofk* g. *solgi* (d) ‘Nachtigall (*Lusciola* K. u. Bl.)’ tarvitseb vaevalt küll olla v. *соловей* mõjul tekkinud, kuna selle sõnaga ju rahvas kujustab ööbiku ja teiste sellele lähiste lindude häält, vrd. Wied. *silk-solk* (*silgutaja*) ‘Bastardnachtigall (*Ficedula Hypolais*, F. *rufa*?)’. Meie arvamistel *ööbik* ja *kiriküüt*

¹ Nõnda kinnitas mulle veel hiljuti mu Räpina keelejuht, vanaeit Veriora vallast, et pruut jaganud veimeid ainult peigmehe sugulastele ja omastele (p. emale ülikonna, isale hame, kindad ja sukad, õele liniku, vennale kindad ja sukad, p. emale muiste ka teki ja lina). Need anded ei olevat aga kuidagi määratud olnud mõrjsja vanemate poolt väimehele.

nimetuste tekkimise ja arenemise kohta on erinevusi muidugi ainult nüanssides.

Mõninga häälikmuutuse kohta esitatud küsimusele vastates pean tähendama, et mul käsitleda olev ainestik ei võimalda kuskil eesti murdes konstateerida häälikseaduslikka muutusi $rn > hn$ ($pärn? > pähn$), $hk > kk \sim \check{k} \sim \bar{k}$ ($rahka? > rak$, $muhk? > muk$). Sõnade $sõbà$ ja $sõu(kke)$ vahekord oli muidugi ka allakirjutanule arusaadav; seesugused täiesti ilmsed häälikmuutused on jäänud kõnesolevas teoses alati eriliselt toonitamata. — Sõna $ehà$ peaksin ikkagi algselt tagavokaalseks, sest on ju murdeti sporaadiliselt teisigi sõnu, kus varemalt e -d esindab praegu e : $leikkama$, $leigès$ 'kaalikas', $redù \sim rōdù$, $keik$, $kenòs$ (Läänem.) 'uhkelt püsti, kumeras (hobuse kaelast)'. — Sõnas $muli\ lehm$ on m ootusele vastandlikult siiski palataliseeritud, nagu seda tagantjärgi (hra Dm. Tsvetkovi abil) olen võinud kontrollida. Selle sõna seletuses ('sarvedega lehm') on juhtunud muidugi trüki- viga (peab olema 'sarvedeta lehm'), mida alles nüüd olen märganud. Ja allakirjutanule ei ole täiesti selge, miks ei peaks mitte sõna $muli$ ($lehm$) viimaksnimetatud tähenduses võima sündida $mullik$ -, $mullu$ -sõnade perekonda.

2.

Esitan siin järgmised Leks. Vah. I tehtavad täiendused ja parandused.

Sõna $nōm$ on ka eestis (nagu liiviski) murdeti omandanud tähenduse 'kanarbik': Rõigi¹ $lehmàd\ sõvàd\ nōmme$ (Leks. Vah. I 9).

Sõna $õtsk$ (lk. 10) esineb Võrumaal ka laiemalt: Põlva¹ $hõtsk$ g. $hōdzù$ 'mäda koht soos, vajuv kallas jõe või järve juures', vrd. ka $hõtsò$ 'vajuv, järve peale kasvanud kamar, heinämaa'. $kold$ -tüvelisi sõnu (vrd. $koldàs$, $kolle$, lk. 10—11, 187—9) leidub siiski ka Võrumaa vanemal sugu-

¹ Allpool esitatud andmed Rõigist ja Põlvast on ammutatud Emak. Seltsi arhiivis alal hoitavaist murdekogudest (koguvad üllõp. H. Mihkelson ja H. Jänes).

põlvel: Põlva *koļḏeņē tī* 'aukline, halb tee täis aukusid', *koļlialone* 'alt tühi kallas, ära uhtunud kaldaalune', *vesi um uhtnu' mōņē' koļlialodze, levā kolle'* (- l. *koļdekkēņē*) 'leiva koorekene, l. kantsukene'.

Alutaguse *uigamed* (lk. 14, 16) võiks ehk olla laen soomest, vrd. s. *uikama* - *uikame* 'däld, dālsānkning (notko, laakso)' (Lōnnr., Lisāv.).

Lk. 16, 2. reaalusesse märkusesse lisatagu juurde veel soome *kulju* 'Pfütze'.

Art. 8-le (lk. 17) lisatagu juurde veel nimetüüp: [6] Rõigi *liē* g. *liē* 'pori, muda', ka 'porine' (vrd. *liē* 'märg', lk. 260 jj.). Tüüp [3] esineb Rõigis kujul *sōp* g. *sōbā* 'pori, muda', *sōbā ouk, muļḏ on puhās sōbaks ja poriks läḡnd*. Vrd. ka eP-s üldist *sēbi sōp* 'seebi pära', Wied. EWb. *soop* g. *sooba* 'Schmierseife' (vaevalt küll on see viimane ühendatav rootsi sõnaga *sāpa* 'seep'). (Kui see tüüp algupäralt häälikmetafoorne peaks olema, oleks *sōp* - *sōp* häälikuline vahekord mõistetav. — Tüüp [4] on Rõigis tuntud kujul *läōu* g. *läōu* (*viškav nībalju läōu vaḡkrile*).

Art. 11. Tüüp [4] (lk. 21) esineb ka laiemalt eL-s: Põlva Mustajõe *tirs* g. *tirsi* 'karm (vingust nõrgem, tungib silmi; *viḡa* on suitsune)', Setu *kirs om tarēh* 'ving on toas'.

Art. 11. Tüüp *hägā* ei ole etümoloogiliselt mitte selgusetu (vrd. lk. 22, 8 r. ülalt). Vasteid leidub sel sõnal lapis, votjakis, sūrjanis j. m. kaugemais sugukeeltes, vt. Y. Wichmann, FUF XI 185, 244.

Art. 21. Sõna *kābi* (ainult tähenduses 'Zapfen' ja 'Rindenstücke am Netze', 'Kotstückchen, Exkremente') on seatud (enne Y. Toivoneni, vt. lk. 38, ülal) Y. Wichmanni poolt (FUF XI 209) ühendusse teatavate lapi, votj., sūrj. ja ung. sõnadega — E. *kuḡ* g. *kuḡku* (s. *kukka*) - *kuḡra* (< **kukkarat*) - *kugura* 'vahekorra puhul vrd. *kāp* - *kābarad* (vrd. ka lk. 44 all), *paḡk* - *paḡkar* pl. *paḡkriad* 'kõvad mullapangad'.

Art. 22. Tüüp [2] teisenditele lisada juurde veel Kõpu ja Saarde Jäärja *tōhk* g. *tōhū*, Saarde Laiksaare *tōhū* g. *tōhū*, Võnnu Sulbi *tōhv* g. *tōhvi*. Sõna esineb juba Gutsclaffil: Ecker *Ṫewiwu*. — Tüüp [1]-st (*tōri*) on Y. Wichmann

küsivalt ühendanud mrd., lp., sürj. ja vog. sõnadega (vt FUF XI 264—5).

Art. 23. EL *kõdõr* on atesteeritud juba Gutsflaffil: Schoden *Rõddra*.

Art. 24. Lisada juurde veel [7]-es tüüp: Setu *verevä mara* 'punased sõstrad'. Tüüp [1] (*sõstrad*) näib kohati ulatuvat isegi Võrumaale: Põlva *sõstre*. Tüüp [3]-nda teisele lisada: Põlva *siittige* 'mustad sõstrad'. Tüüp [4]-nda läänepiir tuleb nihutada Karksi-Halliste rajalt Halliste-Saarde rajale (vt kaarti lk. 34), sest Halliste Pornusest¹ on atesteeritud vana ja haruldane *ērakku* 'punased sõstrad'. Selle tüübi teisele lisatagu veel juurde Põlva *hõrak* pl. *hõraoē* 'sõstrad' (*siittige* 'mustad s.'). — E. *siitik* ~ veps. *tšiitšik* puhul vrd.: a) e. *s-* ~ veps. *tš-* kohta: e. *sihiseda* ~ veps. *tšihišta*, e. *siriseda* ~ veps. *tširata*, s. *sisko* ~ veps. *tšitškõ* jne. (vt Kettunen, LVHA § 137); b) e. *-tt-* ~ veps. *-tš-* kohta: e. *lättak* (s. *läläkkö*) ~ veps. *läitšik* (~ *läfik*), ?? e. *rät*, *rättik* ~ veps. *rätšin* (~ *rätin*), vrd. Kettunen, LVHA § 83. *tš* ~ *tš* kohta tähendab seals. Kettunen: „Aga palatalisatsiooni asemel tuleb kohati (Krl., Tsl., Šdj.) ette ka *tš*, kus affrikaat koguni alveolaarseks kaldub: *tačšin*, *en račši*, *ečšin*, *nečšispä*“. Sõnas *tšiitšik* oleks aga *tš* mõistetav ka muis vepsL murdeis, nimelt sõnaalgulise *tš-* assimilatsiooni tulemusena. — Lk. 42, 21 r. alt, tuleb parandada trüki- vigade: lugeda FUF II 258 (pro FUF 258).

Art. 27. Tüüp [2]-se teisele lisada: Põlva Kannu- küla *johvik* pl. *johvikke*, Rõuge *jūhtka*.

Art. 28. Tüüp [4] esineb ka Hiius: Rõigi *päts* g. *pätsü* [v] (nüüd: *täk*), *pätsik vařs*.

Art. 29. Lk. 49. 8—9 r. alt: lisatagu juurde Karja *sikkü* (lastek.) 'varsakene'.

Lk. 49, 18 r. ül. õiendatagu: JSFOu. XXX (pro JSFOu. XX).

¹ Emak. Seltsi arhiivis hoitavast Halliste murdekogust (koguja üliõp. Aleksandra U n i v e r).

Art. 30. Lisada kitsaulatuslik nimetüüp [4]: Rõigi *puķ* g. *puķki* 'alla 3 aasta vanune sõnn' (*sõn-puķ* '3 aast. või vanem pull').

Art. 32. Tüüp *päri* [5] esineb paiguti ka eL lääneosades: Paistu *päaru*, *päaru-oinas* (vt. J. Lõo, EKirj. VI 55). Sealsamas on esitatud ka sama etimoloogia, mis minulgi (Leks. Vah. 57). Kas kuuluks ka siia Wied. *päaru-pask* (SW) 'Wandschwamm (Merulius destructor L)'?

Art. 35 (lk. 62). Võimalik, et sõna *peni* eP-s peitub veel kohanimes *penija* (< **peninjõgen*, vrd. saks. Pennijõggi, v. Пеннеги) mõis Lihula ligi. Vrd. ka M. J. Eisen, EK III 79.

Art. 39. Peaksin nüüd võimalikuks, et *kobràs* on laen venest (< **pobràs*, vrd. v. бобръ), kus *p* > *k* oleks sündinud dissimilatsiooni kaudu, vrd. ka eL *pušsak* 'russischer Gurt'. (< v. *кушакъ*).

Art. 43. Tüüp [4] (*küi*) on alal hoidunud kohati (ka eL-s) nimetuses (Halliste, Karksi *kü-viis* - (Puhja, Helme) *küi-vitsa* 'teatav kihvtiste marjadega põõsas', EWb. *küü-vitsad* 'kriechende Weide (Salix repens und rosmarinifolia L.)'.

Art. 46 (lk. 80). Kui peaks tõestuma oletatav areng *raiid-sippelgad* > *rautsikkad*, osutaks see, et ka tüüp *sippelgad* [1] on varemalt esinenud eL-s. — Kahtlen nüüd siiski, kas on ühendatavad e. *kuklane* (s. *kutku-*) ja e. *kuittis-tama* (vrd. ka e. *köttista-* - *kõdista-*, Wied. EW. *küdistama*, *kõdista-*, *kidista-* jne.), vrd. s. *kutita*. Ka Y. Wichmann (FUF XI 211) hoiab lahus s. *kutita* ja *kutkua* (mõlemad 'titilor'). Vrd. aga teisalt H. Ojansuu, KAÄH 50. — Tüüp [8] (*maranad*) on tuntud ka kohanimedes: Põlva Adistes *marana mäoļ*.

Art. 50. Sõnatüüp *tsirk* on siiski tuntud (peale karj. ja soome, vrd. ülal lk. 120) ka aunuses (*tširkku*, -*ne* 'Spatz') ja vepsas (*tširkkuine* 'kleiner Singvogel'). Vrd. ka Donner, Vgl. Wb. nr. 664, Setälä, FUF II 239 (vas-teid mordvas ja sūrjanis), Wichmann, FUF XI 283. Sõna esineb soomele omases tähenduses paiguti ka eP-s: Väandra *sirk* 'rohu tirts'.

Lk. 91, 7 r. ülalt. Parandada: *šizäks* (pro *šizäks*).

Art. 60. Tüüp [1]-le lisatagu teisend: Rõigi *kañmäl* g. *kañmalu*.

Art. 62 (lk. 103). Arvan, et *nër-sõna* (samuti *puļ*, vrd. art. 30) levinemisteguritena on esinenud ka turud ja tapamajad.

Art. 63 (lk. 104). Read 14—16 ülalt tulevad kustutada (kuni lause lõpuni, sõnani: Võimalik . . .).

Art. 66. Tüüp [4] (*nõlo*) on paiguti esindatud ka eP äärmises loodes: Rõigi *nõlo* 'hobuste tatt'. — *taļ* tähenduses 'tatikas, Pilz' on tuntud Setus.

Art. 67. Tüüp [2]-se puhul (lk. 110) vrd. ka Tarvastu *tarvaš* 'isane põder', Rõuge *suur nagu tarvas* (mingi suure looma või asja kohta, vrd. J. Lõo, EKirj. VI 81).

Art. 70. Tüüp *sorà* [8] on Tarvastus (V. Suisl.) tuntud ka tähenduses 'testiculus'.

Art. 71. Tüübile [1] lisatagu juurde Rõigi *pĩmà teñn* 'keedetud värske piim', *pĩma teñni keĩma*, Rõigi Ogundi *p. tiñn*.

Art. 81 (lk. 135). Tüüp [1]-le lisatav: Rõigi *mañtased*, Põlva Mustajõe *mañtus* 'kalm, kääbas, üksik haud', *mañtuse aĩd* (= *pihà a.*) 'kalmistu' (*peĩĩe* tähendab seal 'pidu, pulmad').

Art. 84 (lk. 143). Tüübil *põld* [1] on eL-s paiguti arenenud tähendus 'põlluvili': Põlva *põld* 'vili ühel narmel', *põlluķķeše* 'kasuse' *hãšte*, *põld kõlbaš jobà pañda* 'põlluvili on juba valmis'. Semasioloogiliselt vrd. *nõm* 'Heide' > 'Heidekraut'.

Art. 88 (lk. 153). Juhin tähelepanu H. O. ja nsuu oletusele, et *roķ* ja *rõa* esindaksid sama sõna veriastmeid, vrd. *aamu* ~ *ammoĩn*, *huomen* ~ *hommik*, (s. murd.) *kiini* ~ *kinni*, *hiisi* ~ *hitto*, *juoni* ~ *jonni* jne. (vt. Vir. XIII 56). — Lk. 153, 3 r. alt: lugeda JSFOu. XXIII₁₃ 5 (pro JSFOu. 13 5).

Art. 94. Tüüp *sãrk* on atesteeritud juba Stahli grammatikas (lk. 71): Hembd/ferč/ferčift.

Art. 95 (lk. 166—7). Tüüp [6]-le näikse olevat leitud vaste ka eL-st: Põlva Mustajõe *sellik* 'undruk' [vana]. Teade nõuaks siiski kontrolli. Võimalik, et keelejuht on korranud põhjaestlaselt kuulnud sõna. — Tüüp [15] on

atesteeritud eestist ka laiemalt: Tori Oore *kuhta* 'laste pikk palitu vatiga', Põlva *kuht* g. *kuhti* 'naisterahva pealmine riie, pluus, undrukust kõrgemal' (vrd. lk. 170). — Tüübi *kõrik* kohta lisateade: Põlva Mustajõe *kõrik* g. *kõrige* 'muistne naisterahva undruk, lahtine, mis köidefi vööga ümber' [vana] (vrd. lk. 170).

Art. 96. Tüüp [5] leidub siiski ka laiemalt: Põlva Mustajõe *tobi* g. *tobi* 'meesterahva pikk kuub, pihtsärgist laiem ja pikem, pärast pihtsäarki tarvitusele tulnud' [vana].

Kaarti lk. 197 täiendada: Juurus (Kuimetsa) ja Türi põhjaosas (Piiumetsa) *käkki*.

Art. 115. Tüüp [1]-se teiseid täiendada: Rõigi *labik* g. *labigu* 'puulabidas' [vana] (sealsamas aga: *roüd lasèn* g. *lasnä, levä lasèn*).

Kaardil lk. 214 tuleb Hiiumaal, Käina *kutkas* asemel lugeda *kütkas* ja Maarja-Magd. põhjaosasse lisada *kütke* pl. *kütmed*.

Art. 124. Tüübile [2] lisada: Rõigi *rahè* pl. *rahitmed* 'midagi härja ikke juures (?)'.

Art. 134. Lk. 235 kustutada ülalt lugedes ridadel 7—9 sõnad: „millel sidet . . . 'Holzstreif, Faser', ja“.

Art. 137. Tüüp *ämber* on atesteeritud juba Stahli grammatikas (lk. 53): Eymer / *ember* / *embrest* / *panjt* / *pangtist*.

Art. 139 (lk. 247). Sõna *ranjk* 'suur küna' esineb ka Väandras.

Art. 143. Tüüp [2] esineb vananenud ja haruldase sõnana ka veel Hiiumaal: Rõigi *ahtikkene*, *ahtune* (harilikult *kitsàs*). H. Stahli gramm. näikse seda tüüpi ainulisenä tarvitavat: Eng / *achtuck* / *achtuckajt* / *achtufenne* / *achtufessfest* (lk. 51).

Art. 144 (lk. 257). 1. rida ülal: lugeda *kaunid* (pro *kannid*). Tähenus 'lilled' on sel sõnal atesteeritud juba Stahli grammatikas (lk. 44).: blum / *kaunifenne*.

Art. 150. *puna*-tüve esinemist varemalt ka eL kagus tõendab Põlva *punä* lviin paastumaarja päeval, hommiku vara', *puñnä jüma*.

Art. 151. Tüüp [5] on Rõigis tuntud üldsõnana, tähenduses 'haljas, valkjas hall': *meš on trù, rìè on trù, trù obù*. — Lisada veel kaks tüüpi: [6] Põlva Kannuküla *kureš g. kureše* 'hallinäoline, hobuse värv mustade, raudjate ja valgete karvadega' [harva], [7] Rõigi *rebù* 'hall', *r. rìè, r. obù, r. liñd*. — Põlvas erinevad 'hall'-täenduslikud nimetused üksteisest järgmiselt: *hañk* 'mustjas, tumedam varjund hallist', *hal* '(üldse) hall (uuem sõna?)', *hâbjas* 'sinikas valge, hall', *hîr g. hîrò* 'valkjam, heledam varjund hallist, valshak, sinikas-hall'. — Tüüp *âbjas* esineb ka Väandras ('kollakas-hall').

Art. 154 (lk. 270). Tüüp *kogema* on vananenud sõnana tuntud ka Rõigis, tähend. 'kartma, häbenema (rohkem viimases täh.)': *sê kogèb tüdrukuid*. Selle sõna esinemine nõnda kaugel Hiiumaal (vananenud sõnana!) ja ka Muhus kõvendab allakirjutanul kahtlust selle laenamise vastu liivist (vrd. ülal lk. 125).

2. I. 25.

A. Saareste.